ПРИРІЧКОВИЙ ПАРК У ПОЛТАВІ ЯК ВАЖЛИВА У РЕКРЕАЦІЙНОМУ ВІДНОШЕННІ ЗЕЛЕНА ЗОНА МІСТА

Доповідачі *– Билим Л.Р., ст., Семеренко Н.М., ст.,*
Науковий керівник *– Смоляр Н.О., к.б.н.,*
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка, Україна
smolarnat@ukr.net

Зелені насадження сучасного міста є невід'ємною і обов'язковою складовою, що забезпечує сприятливі мікрокліматичні та санітарні умови для проживання населення. Зелені зони – це важливі елементи ландшафтно-архітектурних комплексів, які сприяють чіткій функціональній організації культурного обслуговування міського населення, покращують санітарно-гігієнічні умови, очищаючи та зволожуючи повітря, поглинаючи шум, знижуючи швидкість вітру тощо. Серед них – і паркові насадження, які діють на людину як особливий психоемоційний фактор, позитивно впливають на організм людини після тривалої праці, знімають наругу, нервове збудження, підвищують настрій тощо [1].

Парки як самостійні архітектурно-організаційні комплекси виконують, насамперед, санітарно-гігієнічні функції і призначені для короткочасного відпочинку відвідувачів. До того ж, кожен парк, маючи історичну, пізнавальну і естетичну цінність, відіграє в житті громади велике значення.

Полтава є одним із найбільш озеленених міст України. Її зелені масиви та насадження займають близько 30,5% загальної площі (2543 га, в тому числі 939 га належить до місць загального користування). В місті є 11 парків загальною площею 223 га, 15 скверів, 7 бульварів, ботанічний сад Полтавського педуніверситету («Парк агробіостанції Полтавського педуніверситету» – парк – пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення). Оточує Полтаву – обласний центр – зелене лісове кільце площею близько 40 тис. га, у складі якого збереглися природні та напівприродні об'єкти з зеленими насадженнями, серед яких деякі охороняються в складі природно-заповідного фонду (ботанічний заказник місцевого значення «Розсошенський», заповідне урочище «Вільшане», парк – пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення «Полтавський міський»), деякі є перспективними для заповідання (заказники «Гришкин ліс», «Вакуленський», «Нижньомлинський», «Триби») [2], інші мають рекреаційно-оздоровче призначення. Серед останніх виділяється й «Прирічковий парк» як одна із 22 зелених зон м. Полтава.

Згідно розподілу парків за характером їх призначення та в залежності від розміщення на території населених пунктів Прирічковий парк належить до об'єктів загального користування. На території таких парків здійснюються різноманітні форми рекреаційної діяльності: культурно-просвітницькі, освітньо-виховні, спортивно-оздоровчі та ін.

Прирічковий парк знаходиться в південній частині м. Полтава і включає території лівого та правого берега р. Ворскла в межах міста (прибережна зона від території району Рогізна, Зеленого острову до мосту через р. Ворскла автомобільної дороги Київ-Харків-Довжанський) та затоку – місце впадіння в неї лівої притоки р. Коломак. Загальна протяжність території складає понад 23 км, а площа – біля 70 га.

У природному відношенні територія перспективного об'єкта «Прирічковий парк» являє собою частину заплав річок Ворскла та її лівої притоки Коломак в гирловій частині останньої, в минулому зайнятих вологими тополевими лісами, а нині – фрагментарними прирусловими лісами із тополь чорної (*Populus nigra* L.), білої (*P. alba L.*), рідше – тремтячої (*P. tremule* L.) із деградованим трав'янистим покривом [3] у результаті значного рекреаційного навантаження, оскільки ця територія є місцем неврегульованої рекреації із відповідними наслідками (засмічення побутом сміттям, порушення трав'янистого і ґрунтового покриву, пожеж у результаті облаштування несанкціонованих бівуаків та вогнищ. Деякі відкриті території із лучним покривом використовуються для організації рекреаційних заходів міськими рекреантами (організація виставок тварин, спортивних заходів тощо).

У межах Прирічкового парку можна виділити такі структурні елементи долин річок: руслові та заплавні. Враховуючи те, що паркові зони Ворскли і Коломаку, межують із селітебними територіями та транспортними мережами, в умовах парку збереглися лише біотопи центральної та почасти центральної частини долин: водні (руслові, заплавно-річкові), заплавно-лісові (фрагменти тополівників), заплавно-лучні. Незважаючи на значний антропогенний вплив у вигляді неврегульованої рекреації стан лісових насаджень можна умовно оцінити як задовільний.

Під час попереднього натурного обстеження території в межах прибережної зони здійснювались маркування маршруту, візуальна оцінка стану середовища, обстеження місць масового відпочинку населення, виявлення рекреаційних потенціалів, проблем доступності до водного простору та можливості організації пішохідних та велосипедних маршрутів, організації публічних та відкритих просторів.

За результатами обстеження до позитивних якостей території у рекреаційному відношенні відносимо: значний природний ресурс та рекреаційний потенціал цієї території; ресурси зеленого фонду, різноманіття флори та фауни; потенціал та використання території для проведення дозвілля мешканцями прилеглих житлових районів (для прогулянок та дозвілля, занять спортом, рибальством тощо);

Серед основних виявлених проблем при натурному обстеженні можна виділити такі: відсутність інфраструктурної та організованої системи територій загального користування для відпочинку відвідувачів; відсутність організованої мережі пішохідних (та велосипедних) маршрутів; занедбаний стан водного та зеленого фонду (екологічний стан, засміченість та захаращеність); встановлення на деяких ділянках металевих парканів, що унеможливлює

доступ до водного об'єкту для загального водокористування; наявність, у межах обстеження, громадських територій та територій комунальних підприємств, що теж частково обмежують доступ до водного об'єкту; наявність потенційних загроз екологічного забруднення від комунальних підприємств та існуючих інженерних мереж тощо.

Серед переваг Прирічкового парку – попит містян, які активно відвідують Прирічковий парк для короткострокового відпочинку, та розвинута поблизу транспортна лінія. Це спричинено наявністю зупинок громадського транспорту вздовж лінії парку та розташування Південного залізничного та автовокзалів у цьому районі.

Одним із інструментів, завдяки яким можна перетворити цю найбільшу зелену зону міста на місце організованого відпочинку, екологічного туризму і одну з важливих рекреаційно-природних зон, вважаємо створення рекреаційної екологічної стежки.

Екологічна стежка – це розмічений маршрут екскурсій у природі, по ходу якого ведеться розповідь про природні об'єкти і явища, які тут зустрічаються. При створенні таких стежок особлива увага надається розкриттю взаємозв'язків між компонентами живої та неживої природи, характеристиці біологічних та екологічних об'єктів і явищ, їх вразливості. Тому ці стежки і називають екологічними, природними або ще науковими трасами. Основне призначення екологічних стежок – освіта і природоохоронне виховання відвідувачів, знайомство їх з рідною природою, формування почуття любові до неї.

Для Прирічкового парку нами розробляється система екологічних стежок на основі спроектованого екотуристичого маршруту вздовж р. Ворскла протяжністю до 2 км, визначено основні оглядові майданчики, укладається їх змістове та інформаційне наповнення, визначаються основні структурні елементи відповідного облаштування маршруту.

При територіальному плануванні цього об'єкту для підвищення ефективності його рекреаційно-оздоровчої функції доцільним також є впровадження методів ландшафтно-композиційного планування, основним завданням яких є гармонійне поєднання елементів міської архітектури з елементами природних комплексів [1], які добре збереглися в межах парку та на суміжних приворсклянских та приколомацьких заплавних ділянках і потребують збереження їх біорізноманітності.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Байрак О.М. Соціально-екологічна роль зелених зон Кременчуцького Придніпров'я / О.М.Байрак, Т.В. Панасенко // Захист довкілля від антропогенного навантаження : [Збірник наукових праць]. – 2005. – Випуск 11(13). – Харків-Кременчу : ПП Швидка, 2005. – С. 10-13.

2. Стецюк Н.О., Государим О.М. Сучасна природно-заповідна мережа Полтави та перспективи її оптимізації // Географія та екологія Полтави :

матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Полтава, ПДПУ, 25 квітня 2008 р. – Полтава: Верстка, 2008. – С. 7-18.

3. Юрченко А.О., Смоляр Н.О. Щодо біоіндикації гідрофільних біотопів Прирічкового парку (м. Полтава) // Екологія, неоекологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування: М-ли VI Міжн. наук. конф. молодих вчених, м. Харків, ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 27-28 листопада 2018. – С.138-139.

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ СТАНУ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

***Доповідач** – Бітюцька В. В., ст.,*
***Науковий керівник** – Ломакіна О. С., ст.викл.,*
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Україна
oslomakina@ukr.net

Харківська область – великий промисловий центр України, особливістю якої є досить висока щільність населення. Діяльність промислових об'єктів та транспорту призводить до значної емісії полютантів в атмосферне повітря, що прямо або опосередковано впливає на появу екологічно-обумовлених захворювань населення.

Це обумовлює необхідність вивчення стану атмосферного повітря Харківщини, виявлення основних джерел викидів забруднюючих речовин та розробку рекомендацій зі зменшення або попередження викидів як складової екологічної безпеки Харківської області.

Кількість викидів від стаціонарних джерел забруднення в Харківській області у 2017 р складала 45,0 тис. т. Основні забруднювачі: Зміївська ТЕС ПАТ ДЕК «Центренерго», Філія «Теплоелектроцентраль» ТОВ «ДВ нафтогазовидобувна компанія» та ПрАТ «Харківська ТЕЦ-5», сумарний вклад яких у забруднення атмосферного повітря стаціонарними джерелами викидів області склав більше 42 %. При чому слід зазначити, що валовий викид від наведених підприємств значно знизився у порівнянні з 2016 р., однією з причин чого є зменшення обсягів виробництва [1].

Автотранспорт також є потужним джерелом викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Починаючи з 2016 р. відсутня офіційна інформація щодо викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел. Однак аналіз даних, наведених у Доповідях про стан навколишнього середовища в Харківській області за 2005-2015 р. [1, 2], дає змогу визначити, що протягом цього періоду вклад пересувних джерел, в тому числі автотранспорту, в забруднення атмосферного повітря в середньому складав 45 %.